מעצרים מינהליים - נשק למשטר דיקטטורי נגד הציבור

חוות דעת מכון זולת בעניין ההצעה להעניק סמכויות לשר לביטחון לאומי להוציא צווים למעצר מנהלי ולהטיל מגבלות על חירויות אזרחי ותושבי מדינת ישראל

התיקון המוצע: הצעת החוק הפרטית שצפויה להידון בוועדת השרים לחקיקה ב-2.7.23 מציעה לתת לשר לביטחון לאומי את הסמכות להוציא צווי מעצר מינהלי בתוך שטחי מדינת ישראל, מטעמים עמומים של "ביטחון הציבור", וכן להטיל הגבלות על חירויותיו של אדם, כגון על תנועה בתוך המדינה ויציאה ממנה, איסור שימוש באינטרנט, איסור עבודה או עיסוק במקום מסוים, חובת מגורים במקום מסוים ועוד.[1] זאת לאחר שבתיקון 37 לפקודת המשטרה [נוסח חדש], תשל"א-1971, כבר עוגנה רשמית הפוליטיזציה של המשטרה באמצעות קביעת כפיפותה לשר לביטחון לאומי, וכן עוגנה סמכות השר להתוות מדיניות ולקבוע את מדיניות האכיפה והחקירות של המשטרה.[2]

עמדת מכון זולת

☒ **מכון זולת מתנגד באופן מוחלט למעצר מינהלי, של כל אדם באשר הוא.** אף שהחוק הבין-לאומי מתיר מעצרים מניעתיים בנסיבות ביטחוניות חריגות, מעצרים אלה סותרים את הזכות הבסיסית של כל אדם להליך הוגן, וכן את הזכויות לכבוד, לחירות ולשוויון. כבר כיום מדינת ישראל עושה שימוש מסיבי בכלי של המעצר המינהלי כדי להחזיק במעצר המוני פלסטינים, גברים, נשים ואף ילדים, מבלי שמנוהל הליך משפטי נגדם, מבלי שמוצגות ראיות ברף הנדרש, ומבלי שניתנת להם ולבאי כוחם הזדמנות ממשית להתגונן ולהגיב לראיות.

☒ **ההצעה מתאימה למשטרים דיקטטוריים כגון בסין, רוסיה, וייטנאם, ונצואלה ובלארוס, העושים בכלים אלה שימוש לצרכי פנים.** במדינות אלה נעשה שימוש תדיר במעצרים מניעתיים כדי להגביל את החירויות של פעילי זכויות האדם, פעילי האופוזיציה, מיעוטים ועיתונאים, מאחר שהם מבקרים את המשטרים ומערערים עליהם, וכדי להרתיע אחרים מלהצטרף לאופוזיציה. בישראל ההקשר הביטחוני וכן ההקשר הנוכחי שבו עולה ההצעה, של כישלון רשויות החוק בטיפול בפשיעה בחברה הערבית, ישמשו להצדקת ההפרה הגורפת של זכויות המיעוט הערבי בראש ובראשונה, בנוסף למיעוטים אחרים ולמפגינים נגד הממשלה.

☒ **ההצעה אינה חוקתית והיא אף יותר דרקונית מההיתר החריג למעצרים מינהליים ולהטלת מגבלות על חירויות שקיים בחוק הבין-לאומי ובדין הישראלי.** ההצעה תפר בחריפות את הזכויות המעוגנות בחוק-יסוד: חופש העיסוק ובחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, אינה כרוכה במצב חירום ובאיום חריג של אדם לביטחון המדינה וכן תאפשר להוציא צווי מעצר ולהטיל מגבלות כדי

[1] הצעת חוק סמכויות מנהליות (מעצרים והגבלות) (הוראת שעה), התשפ"ג-2023.
[2] איתי מק, המשטר בישראל: מדינה סף-סמכותנית בדרך לדיקטטורה, **מכון זולת** (28.5.2023), ע"מ 13-14.

"למנוע" ביצוע עבירות פליליות רגילות. ההצעה גם תפר את מחויבויותיה הבין-לאומיות של מדינת ישראל לפי האמנות בהן היא חברה (בפרט האמנה הבין-לאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (1966)) וגם על פי החוק הבין-לאומי המנהגי.

☒ **ההצעה תאפשר לשר לביטחון לאומי לעקוף את ההליך הפלילי התקין ולאכוף עבירות שאינן מתאימות למשטרים דמוקרטיים.** ההצעה תאפשר לשלול חירויות של אדם ללא ראיות ברף הדרוש בדין הפלילי, או על סמך "מידע מודיעיני" בלבד, שיהיה חסוי כמעט כולו לעצורים ולבאי כוחם. בנוסף, חוק העונשין, תשל"ז-1977, כולל בתוכו שורה ארוכה של עבירות שנקלטו בו מתקופת המנדט הבריטי, אשר מנוסחות באופן עמום, כגון עבירות המגבילות את חופש הביטוי והמחאה, ולכן עד כה פרקליטות המדינה והיועצת המשפטית לממשלה מיעטו להגיש כתבי אישום לגביהן. ההצעה תאפשר לשר לאכוף בעצמו עבירות פוליטיות אלה שנוסחו על ידי המנדט הבריטי.

☒ **השר לביטחון לאומי, איתמר בן גביר, כבר חזר והוכיח שהוא מנצל לרעה את סמכויותיו לצרכים פוליטיים, ובפרט בהתערבותו באכיפת החוק כלפי המפגינים נגד ההפיכה המשטרית.** בדיון בוועדה מיוחדת בכנסת, המשנה ליועצת המשפטית לממשלה, ד"ר גיל לימון, אמר שחששותיהם לגבי תיקון 37 לפקודת המשטרה התממשו: "אנחנו רואים גם מבירורים שנעשו אצלנו וגם מאמירות של השר, מציוצים וכדומה, יש חשש שהשר מעביר הנחיות קונקרטיות לגבי אירועים קונקרטיים, ובאופן שזה מיושם לדעתנו זה לא תואם את עצמאות המשטרה."[3]

☒ **במיוחד לאחר תיקון 37 לפקודת המשטרה, שצמצם את עצמאותה, לא ניתן לסמוך על מפכ"ל המשטרה שאמור לפי ההצעה "לבקש" מהשר לביטחון לאומי להוציא צו מעצר מינהלי או להטיל מגבלות על חירויותיו של אדם.** כך למשל, המועמד המועדף על השר לביטחון לאומי, ניצב יורם סופר, אמר בראיון שהוא לא רואה סיבה להגיד "לא" לשר.[4] בנוסף, ביחס להפגנות נגד המהפכה המשטרית, המשטרה כבר מנצלת לרעה את סמכויותיה הקיימות באמצעות קביעת תנאי שחרור ממעצר שהם דרקוניים ומטרתם העיקרית למנוע מאדם לממש את זכותו להפגין. באופן מתחכם, בדרך כלל לא מצוין במפורש בתנאי השחרור שאסור לאדם להשתתף בהפגנה כלשהי, אלא נקבעים תנאים המרחיקים מפגינים שנעצרו מאזורים או ערים שלמות בהם מתרחשות ההפגנות, ולתקופות ממושכות. מאחר שמדובר בפגיעה בזכות היסוד להפגין ובאופי של משטר דמוקרטי, שוב ושוב בתי המשפט או ערכאות הערעור שדנים בתנאי השחרור האלה, מבטלים לחלוטין או מצמצמים אותם באופן משמעותי.

כתיבה וייעוץ משפטי: עו"ד איתי מק

---

[3] נעה שפיגל, המשנה ליועמ"שית: אף שרק חלקה אושר, חששותינו לגבי פקודת המשטרה התממשו, **הארץ** (14.3.23).
[4] יוסי מזרחי, המועמד המוביל לתפקיד המפכ"ל: "למה אני צריך להגיד לשר לא?" | בלעדי, **N12** (18.6.23).